

Ангел Христов

Ангел Христов е завършил бакалавърска степен с професионална квалификация „Учител по История“ в Софийски университет и магистърска степен в специалност „Бизнесадминистрация“ в Международното висше бизнес училище. Работи в областта на управлението на отпадъци. Увлеча се от теми, свързани с глобализацията и икономическата интеграция, в това число предимствата и предизвикателствата за България от членството в ЕС.

Ангел Христов

ЕВРОСКЕПТИЦИЗМЪТ, ПОЯВА И ПРИЧИНИ

Увод

Историческите идеали за обединяване на Европа, чиито материализиран образ в днешно време е Европейският съюз, съществуват на Стария континент още през средните векове. Тези идеи съществуват в умовете на редица изтъкнати мислители и писатели като Емануел Кант, Виктор Юго, Данте Алигиери, както и на видни представители на юридическата прослойка на обществата. Идеите за обединение на народите в Европа се явяват като контрапункт на дългите войни и опустошения, съперничествата между държавите, териториалните разпокъсности и различните нива на развитие на цели региони. Оказва се, че обществата, живеещи в Европа, трябва да минат тежкия и мъчителен път на Първата и Втората световна война, за да могат да узреят и да осъзнаят окончателно, че единственият път за съвместно и мирно съществуване и изковаване на икономически просперитет е интеграцията в единна общност. Именно поради тази причина началото на обединяването на европейските държави става чрез икономическата интеграция между Германия и Франция с договора за Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС) през април, 1951г.

Значимостта и актуалността на Европейската икономическа интеграция е материал, който е предмет на много изследвания на икономисти, историци, геополитически анализатори и т.н. За разлика от повечето изследователи на европейската икономическа интеграция, в чиито статии, трудове и

публикации преобладава проевропейският патос, в настоящият скромнен труд ще разгледаме противоположното явление със сложното звучене „Евроскептицизъм“ и ще проследим причините за неговото разпространение, както и за късното му появяване на политическата карта на Европа. Разглеждайки антисистемните движения в ЕС, авторът ще се опита до известна степен да разбие митът за универсалността и непогрешимостта на европейската интеграция. Подобно „безалтернативно мнение“ преди 25 години имаше и авторът Франсис Фукуяма за окончателната победа на западния либерализъм след края на Студената война в книгата си „Краят на света и последният човек“. Години по-късно се оказва, че нещата не стоят точно по този начин.

Евроскептицизмът се явява противоположност на евроинтеграцията и поради тази причина е многопластов проблем за разглеждане, защото проявите на евроскептицизъм възникват по различни поводи.

Поради своето значение, темата за евроскептицизма представлява интерес за автора като обект за изследване. Интересът идва от гледна точка на факта, че евроскептицизмът слага началото на сериозни размествания на политическите пластове в Европейския съюз. Проблемът на явлението евроскептицизъм от не малко време се е наслоил в обществата от Стария континент и напоследък започва да става предмет на дискусии, коментари и медийни публикации. Въпреки това, в повечето случаи евроскептицизмът бива анатемосван и политическите партии, които го проповядват, биват наричани „антисистемни“, „популистки“, „маргинални“ и т.н. Политическите партии, които се определят като евроскептични, са обвинявани и в ксенофобия срещу нелегалните имигранти, идващи от Азия и Африка. Поради тази причина в разработката ще разгледаме в отделна глава и проблема за проваления модел на налагания близо 30г. мултикултурализъм като универсална европейска ценност. Евроскептичните обществени нагласи естествено не се харесват на привържениците на статуквото на наложения неолиберален глобалистичен модел. Основните привърженици на статуквото са партиите от десния политически сектор, както и традиционните партии от левия сектор, като последните удобно прегърнаха догмите на неолибералната идеология, наложена от средата на 80-те г. от западните водещи политици и мозъчни тръстове.

Както стана ясно от горните редове, обект на изследването ще бъде евроскептицизма с неговите опорни точки и варианти, който съществува и доказва своето разрастване с последните европейски избори (май, 2014г.) с влизането на голям процент антиевропейски и националистически партии в Европейския парламент.

Предмет на изследването ще бъдат предпоставките и причините за появата на антисистемните и евроскептични движения в последните 25 години. Обобщените изводи за резултатите ще бъдат подкрепени със статистически данни и публикувана икономическа информация. Резултатите от изследването ще могат да бъдат ориентир за бъдещото развитие на подложената на критики евроинтеграция, както и на осезаемите рискове за съществуването на европейския проект като цяло.

Цел на изследването е чрез обобщаване на разнообразни информационни източници да се направи обстоен анализ на рисковете за европейския проект. Задачите за постигане на въпросната цел ще бъдат изпълнени в следния порядък:

- Изследване на причините за възхода на евроскептичните партии и движения;
- Излагане на причините за финансовата и икономическата криза в ЕС след 2008г.;
- Критичен поглед към мултикултурализма, налаган като универсална европейска ценност и в същото време захранващ критиките към ЕС от евроскептиците.

- Анализи и изводи на резултатите от проведеното изследване.

В настоящия труд са използвани следните методи: наблюдение, описание, сравнение и анализ със изводи от изследвания материал. При изследването на причините за евроскептицизма в Западна и Източна Европа са използвани официални икономически и статистически данни, изследвания на агенции, електронни медии, форуми и проучвания на икономически анализатори. В обхвата на проучването са анализирани и проблемите, съпътстващи предприєдинителния период на държавите от Източна Европа, както и проблемите, появили се на дневен ред след присъединяването им към ЕС.

Настоящата разработка в някои аспекти може да има пропуски в хронологията на проблематиката, поради което е и съвсем естествено авторът да няма каквито и да било претенции за изчерпване на темата за евроскептицизма. Другата причина за липса на претенции за изчерпателност на темата е и ограничението на изследването поради недостатъчно научна литература и анализи по темата. Наличните източници на информация съвсем закономерно минават през фокуса на собствена критична гледна точка и икономически възгледи на автора.

ГЛАВА I. ЕВРОСКЕПТИЦИЗМЪТ – ПОЯВА И ПРИЧИНИ

Антисистемното явление евроскептицизъм е актуален проблем, който е пряко отражение на отношението на гражданите към провежданите политики на Европейския съюз и проява на критично мислене, което е показател за реално гражданско общество.

Изследванията и анализите на причините за евроскептицизма не са в достатъчен обем. След преглед на най-разнообразни източници - литература, статии в медиите, форуми, дискусии, може да се стигне до извода, че в повечето случаи се засягат само отделни причини за неговите прояви. В повечето случаи евроскептицизмът се разглежда като проява на недоволство от конкретни политики, провеждани в отделните страни-членки на Европейския съюз.

Общозвестно е, че в последните години терминът „евроскептицизъм“ се утвърди в международната политическа терминология и дискусии. В етапите на провежданото изследване автоматично възникнаха въпросите: „Съществува ли унифицирана общоприета дефиниция на това понятие?“ и „Може ли да се разглежда евроскептицизмът като реално съществуваща и изграждаща се наднационална идеология в противовес на евроинтеграцията?“ За да може да се даде отговор на тези въпроси, е необходимо да се разгледат основните сфери, в които се използва това понятие, как то се тълкува и анализира в научните среди и от политическите партии, които изповядват идеите на евроскептицизма в глобален мащаб. Евроскептицизмът не може да се търси само в Западната или Източната част на Европейския съюз. Има редица причини, които да дадат предпоставка за появата на евроскептиците и противниците на цялостната система за управление на ЕС.

Дефиниране и изследване на явлението евроскептицизъм

Според анализите на водещи политолози и учени, за които ще стане въпрос по-долу, може да се обобщи, че понятието евроскептицизъм се употребява с приоритет в конкретни историко-политически контексти и придобива следните измерения:

- Скептичното отношение към процесите на европейска интеграция във Великобритания, целящо запазване на националната валута, недопускане на работници от Източна Европа, които да се възползват от социалната система на страната. Политика на ограничено участие в общите интеграционни процеси;

- Негативно и скептично отношение спрямо бъдещо присъединяване към ЕС от страните кандидатки. Тази разновидност особено касае отношението към страните от Източна Европа, на което ще обърнем внимание допълнително;

- Категоричен отказ на населението и определени политически сили в не малко държави в ЕС (Великобритания, Франция, Дания, Холандия и Полша) да подкрепят проекта за Европейската конституция от 2004г., водещо до политическата криза, която е прекратена с договора от Лисабон през 2009г.;

- Сериозна критика относно провежданата икономическа политика на ЕС във връзка с разразилата се глобална икономическа криза през 2008г., която най-остро засегна Испания, Португалия, Ирландия, Гърция и балтийските държави от постсъветското пространство. Необходимостта от финансова помощ автоматично води до противопоставянето от страна на страните донори.

Очевидно е, че формите на евроскептицизма не могат да бъдат обяснени с изброените по-горе причини. Те се проявяват в зависимост от различните условия.

Ако до преди няколко години отправяните упреци към европейските институции бяха свързвани със скучните законодателни решения на ниско равнище (например за формата на краставиците или щастливите кокошки), днес същите институции се намесват в дейности, които са по принцип присъщи за юрисдикцията на националните правителства.

Според анализите на **Катарина Съоренсен** от Датският институт за международни изследвания, **Пол Тагарт** от Джорджтаунският университет и **Алекс Шчербак** от Европейският институт в Съсекс, евроскептицизмът е дефиниран като неодобрително отношение към Европейския съюз и към провежданите негови политики. За да можем да анализираме и уточним това общо определение, е необходимо да изведем на преден план четири основни вида евроскептицизъм:

- **Икономически** – той е характерен за тези, които не виждат икономическата полза от членството си в ЕС;

- **Относно държавния суверенитет** - това е един от основните проблеми на евроскептиците. Оказва се, че отношението спрямо икономическото обединение може да бъде общо взето положително, но при всеки опит да се вкара наднационална политическа рамка на ЕС, бива отхвърлян категорично;

- **Демократичен** - той е пряко свързан с проблема за дефицитите на демокрация в структурите на ЕС. В този случай негативизмът и неодобрението не са предизвикани от икономически причини или от евентуално ограничаване на държавния суверенитет, а от обстоятелството, че Европейският парламент е пряко избран орган на ЕС, който има твърде малко правомощия. Критиките при демократичния евроскептицизъм са насочени директно срещу институционалното несъвършенство на ЕС;

- **Социалнополитически** – този вариант на евроскептицизма е съставен основно от представители на левите политически течения, които критикуват ЕС за недостатъчната социална насоченост на политиките, които провежда.

Разбира се, има и още нюанси в евроскептицизма, които се проявяват в „твърдите“ и „по-умерените“ течения. Представителите на твърдите евроскептици се обявяват категорично против Европейския съюз и евроинтеграцията, както и против членството на собствените им държави в съюза. Те смятат, че членството им в ЕС работи против националните интереси. Представителите на по-умерените течения на евроскептицизма са критици и противници само на отделни елементи от политиката на ЕС. Известна част от тях се обявяват за зачитане на националните интереси на отделните държави, но в рамките на единното икономическо европейско обединение.

От чисто теоретична гледна точка евроскептиците могат да принадлежат към най-различни политически и идеологически направления. По тази логика представителите на левията подкрепят социално-политическия евроскептицизъм, либералите представляват демократичния, а представителите на консерваторите подкрепят евроскептицизма, който е базиран на суверенитета на националните икономики. За евроскептицизма не е коректно от обективна гледна точка да се смята, че е ясно оформена политическа идеология. Например, политически партии, които принципно са идеологически противници, могат да бъдат „евроскептици“, като в същото време влагат различен смисъл на понятието. И обратно - партии, които принадлежат към съвършено различни части на политическия спектър може да се обявят в подкрепа на евроинтеграцията.

Според статия в сп. „Геополитика“, /март,2011г./: „Теория и практика на Евроскептицизма“, в чисто теоретичен план евроскептицизмът няма основание да бъде смятан за ясно оформена политическа идеология, нито пък за част или форма на някаква реално съществуваща такава. Според автора „евроскептицизмът е гъвкав и намира най-разнообразни форми на проява сред своите последователи и привърженици от разнородни политически сили.“¹

Като следваме тази логика, можем да направим извода, че евроскептицизмът се оказва пресечната точка за сътрудничество между редица крайно десни партии в рамките на ЕС. (Разбира се този факт не отменя наличието на леви евроскептични партии и взаимното им сътрудничество.) Това е така, защото евроскептицизмът в последните години се развива в рамките на консервативната и дори ултраконсервативната идеология, която ясно се изразява в общоевропейското равнище. По този начин той може да се дефинира като основен наднационален аспект на съвременния европейски консерватизъм.

Причини за появата на евроскептицизма

След успешните икономически интеграционни модели от следвоенния период на Европа и присъединяването на държавите от Източна Европа към ЕС, можем да си зададем актуалния въпрос: „Кои са предпоставките за появата и популяризирането на евроскептицизма в цяла Европа в днешно време?“. На този въпрос не може да се даде еднозначен отговор. Причините са комплексни и трябва да се търсят в няколко посоки. Нека се опитаме да потърсим основанията за появата и засилване влиянието на евроскептицизма в цяла Европа.

Евроскептицизмът е явление, което сравнително късно се появява на европейската политическа сцена. То е отрицание на евроинтеграцията, провеждана повече от 60г. и по своята същност се явява като нейно противоположно движение. Появата на евроскептицизма (от около 25 години) се обуславя от обстоятелството, че в най-градивните години на следвоенното възстановяване на Европа след ВСВ е било немислимо да има еврокритика към икономическата интеграция. Това би означавало да се прави предварителна ревизия на европейския проект за обединение. През 50 и 60-те години евентуална критика към европейския проект за обединение и съгласение би изглеждал направо реваншистки и с реставраторски уклон към положението в Европа преди ВСВ.

Според режисьорите **Фридрих Мозер** и **Матийо Лиета**², болшинството от

¹ Димитров,Борис „Теория и практика на Евроскептицизма“,сп.“Геополитика“,бр.от 30.03.2011г./ <http://geopolitica.eu/2011/1036/>

² Мозер,Фридрих и Лиета,Матийо - режисьори на документалния филм „Брюкселски биз-

населението на европейския континент не знае точно как работи и какво представлява Европейския съюз. Освен това, не всички разбират и познават механизмите за управление на ЕС. Хората не идентифицират администраторите на Евросъюза, но знаят със сигурност, че не са избрани от тях. Когато обаче излязат наяве икономически и политически резултати, които са неприемливи за отделна държава членка или общност, те задават въпроса: „Чия е отговорността и вината за това?“ Само че на зададения въпрос няма как да бъде даден отговор, защото хората от определена държава членка на ЕС или отделна общност не познават никого. Освен, че не познават работата на огромния административен апарат, не са наясно и за крехкостта на вземаните политически решения в Брюксел и за лесния начин за тяхната манипулация от заинтересовани лобистки кръгове.

В унисон с тезата на Фридрих Мозер и Матийо Лиета, заложена в документалния им филм „Брюкселски бизнес“, може да допълним още факти и обстоятелства, които спомагат за генерирането на критики и скептицизъм към структурите и политиките на ЕС. Докато преди 20г. Европейският съюз изглеждаше като решението на всички проблеми, днес той се разглежда като допълнителен проблем, пораждащ много други. ЕС отнема все повече суверенитет на националните държави, но това въобще не води до появата на истински европейски суверенитет. Вместо това, той попада в своеобразна „черна дупка“. Според евроскептиците, създаването на ЕС не защитава никого и нищо не гарантира, а само създава множество нови закони и регламенти, усложняващи живота на хората.

Все повече критици на ЕС осъзнават, че Брюксел е върхът на една огромна пирамида в която са се настанили стотици офиси на големите транснационални корпорации и техните лобисти, които са в много близки взаимоотношения с ключови фигури от европейската комисия. Вследствие на тези регламентирани и не до толкова регламентирани контакти, интересите на големите наднационални компании се имплантират в европейското законодателство чрез регламенти, поправки и вкарване на конкретни лобистки закони.

Това, разбира се, в никакъв случай не е в полза на обществения интерес, а по-скоро в негова вреда и в полза на наднационалните корпоративни интереси. Над 80% от всички гласувани закони, касаещи пряко живота на европейците, се коват в Брюксел. Огромното влияние, което оказват всички лобисти на мултинационалните компании върху Европейската комисия, компрометира политическия елит на Европейския съюз. В Брюксел могат да бъдат забелязани седалищата и офисите на най-могъщите мултинационални корпорации, което е плод на тяхна дългогодишна стратегия за упражняване на влияние при вземането на икономически и политически решения.

Една от причините за критики към Европейския съюз е и елитарността на управляващите политически кръгове в Европейската комисия. Обикновените европейци могат да гласуват за когото си поискат, но нямат думата при определянето на това кой ще заеме важните постове в различните евроструктури, нито при формирането на политиките, които тези структури ще прокарват. Европейските лидери не намират сила да защитят активно ползите от Обединена Европа на фона на икономическата криза днес. Прави впечатление как се обясняват, извиняват и оправдават, вместо да демонстрират изпълнение на поетите ангажменти. Практически, в Брюксел се управлява от една прослойка евровичовници, на които хората по обясними причини не вярват. Това е така, защото те са назначени в структурите на ЕС с

нec" /Източник: <https://www.youtube.com/watch?v=Umuu2sUg7po/>

мандат и всячески се стремят с цената на всичко да отложат тежките и непопулярни решения за следващия мандат, за тези, които са след тях.

Евроскептицизмът е феномен, който обяснимо се появява доста късно в политическата игра на картата на Европа, но в днешно време е започнал да набира скорост. Привържениците на евроскептицизма представляват проява на естествена съпротива, която произлиза от традициите на национализма и на националната държава, срещу нещо неестествено по принцип – наднационалната политическа и икономическа система на обединените европейски държави.

Като стимул за всички натрупани противоречия и проблеми, изразени чрез засилващият се евроскептицизъм в ЕС, можем да посочим световната финансова криза започнала от 2007г. Финансовата криза даде старта си от САЩ с фалитите на банки чрез големите финансови манипулации на хедж фондовете и на борсовите спекуланти от „Уолстрийт“. Финансовата индустрия, която причини световната криза, успя да се спаси благодарение парите на данъкоплатците, след което блокира всеки по-радикален опит за реформиране и регулиране на системата.

Световната финансова и впоследствие икономическа криза успява да се мултиплицира и в Европа чрез свои механизми и инструменти. Нека да споменем откъде започна дълговата криза в ЕС и каква е връзката ѝ със световната криза. Според някои анализатори като проф.д.и.н. Иван Ангелов, на определени икономически среди им беше нужно избухналата дългова криза в Гърция да бъде глобализирана и „европеизирана“. В днешният глобализиран свят се оказва, че това не е толкова трудно. С помощта на рейтинговите агенции, които предприемат широкомащабно манипулиране на финансовите пазари, Гърция като задлъжняла страна беше силно демонизирана, в това число и нейните финансови институции. Всеки второкурсник по финанси много добре знае, че рейтинговите агенции публикуват „правилна“ информация според този, който поръчва и я плаща. Чрез методическо понижаване на кредитния рейтинг на Гърция се ограничава достъпът ѝ до финансовите пазари, което затруднява обслужването на големите задължения. Така Гърция през 2010г. все повече пропада в бездна на задлъжнялост и се налага спешна финансова подкрепа от другите европейски държави. Едновременно с това, създаденото недоверие към Гърция поради нейната дългова криза се пренася паралелно и към другите държави от ЕС. Постепенно гръцките дългови проблеми обхващат цяла Европа, а оттам се пренасят в цялата световна икономика. Ако тази теория е вярна, значи замисълът е изпълнен перфектно. Така авторите на световната икономическа криза от 2007г. довеждат Европа до дългова криза през 2011г., която придобива по-широк обхват и развитие през 2012г.³

Важно е също да уточним, че Гърция дълги години е в привилегировано положение в рамките на ЕС. Средствата, които тя получава от еврофондовете, са в сериозен мащаб, а отчетността на гръцкото Министерство на икономиката е не само спорна, а направо манипулативна. Това става ясно през 2010г., след констатацията на Европейската комисия и Европейската централна банка, че отчетите за БВП на Гърция са манипулирани и не отговарят на реалните показатели. Поради тази причина статистическата агенция на ЕС Евростат предприема разследване спрямо Гърция за укриване на финансови задължения. Така наречените „спасителни икономи-

³ Ангелов,Иван „Забравените поуки от световната икономическа криза“/ „Pogled info” бр.ом 28.06.2012г. <http://avtorski.pogled.info/article/36697/Zabravenite-pouki-ot-svetovnata-ikonicheska-kriza/>

чески мерки“ чрез остеритет и бюджетни икономии, които спешно предписват МВФ, ЕЦБ (Европейска централна банка) и ЕК (Европейска комисия) на Гърция са всичко друго, но не и ефективни. Днес сериозните световни икономисти като нобеловият лауреат Пол Кругман и колегата му Джоузеф Стиглиц потвърждават старата максима на Джордж М. Кейнс, че политиката на свиване на разходите води до свиване на търсенето и до ново ограничение на приходите, което води до зловеща низходяща спирала. За петте години икономически остеритет, наложен от МВФ, ЕЦБ и ЕК, гръцкия БВП спада с 25%, безработицата достига почти 30%, младежката безработица достига 50%. Заплатите на гърците за 5г. намаляват средно с 40%, а пенсиите с 45%. Така под линията на бедността в Гърция според различни изследвания попадат от една до близо две трети от населението. Тези неефективни икономически мерки накара много хора да се настроят срещу европейския проект и видяха в него причината за своите проблеми. Поради тази причина се създаде благоприятна среда за възхода на антисистемната партия „Сириза“ и успеха ѝ на парламентарните избори в Гърция. Обвинявана от всички партии и мозъчни тръстове на статуквото за популистка партия, Сириза събра общоевропейският фокус на внимание с отказа си да изпълнява икономическите мерки на остеритет, наложени от „Тройката“ чрез провеждане на референдум. Натискът от МВФ, ЕЦБ и ЕК, който се оказва върху Гърция, като една страна, която не може да се справи с проблемите си в никакъв случай не кореспондира с т.н. „европейска солидарност“. Практически, условията, които се поставиха на Гърция за излизане от дълговата криза, са прилагане на класическата схема на неолиберализма, а именно прилагане на „шокова доктрина“ – остеритетна мярка, която срива БВП в пъти за периода 2010-2015г. В допълнение, еврократите от Брюксел решиха да накажат демонстративно Гърция за наизидание на всички останали в Европа, които биха могли да си помислят, че може да излязат от рамката на неолиберализма. По този начин не Гърция, а ЕС губи доверието на европейските граждани. Условията, които се поставиха на Гърция в проточилите се преговори за решаване на гръцкия дълг, са класическо преповтаряне на неолибералният модел, който се налага след 1989г. на държавите от Източна Европа като единствен и безалтернативен икономически модел. А както показват икономическите показатели, този модел е неработещ и грешен.

Няма как да не отбележим и факта, че десните политически партии с тяхната икономическа политика „помогнаха с всички сили“ да се ускори евроскептицизма поради увеличаващото се социално неравенство на територията на ЕС. Европейският съюз в последните десетина години се управлява от десните сили, като основната от тях е ЕНП (Европейска народна партия).

Монетарната политика, която провежда ЕНП, се заключава в стимулацията на едрите предприемачи, лобизъм към финансовите институции с цел даване на кредити за едрият бизнес, данъчни системи, настроени да работят в полза на едрият капитал, т.е. адаптиране на целия инструментариум да е в полза на банките. Прави голямо впечатление постоянното внушение на десните политици в ЕС и у нас в България, че постигането на растеж е възможно чрез уволнения на служители, оряване на социалните разходи на държавата, замразяване на пенсии и удължаване на пенсионната възраст. За капак постоянно се повтаря, че трябва да се намалят данъците на богатите за да се увеличат техните инвестиции. Това, разбира се, противоречи на елементарна икономическа логика. Съвсем естествено е, че остеритетът и икономическите рестрикции тотално ограничават вътрешното потребление (домакинско, държавно и инвестиционно) и така автоматично се ограничава възможността за икономически растеж и за излизане от икономическата криза.

В резултат на икономическата криза идва свитото потребление, нарастващата бедност и увеличаващото се социално разслоение, демографската криза и липсата на сигурност за утрешния ден. Преди 2008г. безработните в ЕС са били 18 милиона, а след финансовата и икономическа криза нарастват до 24,7 милиона души. При тези високи нива на безработица и бедност се дава зелена светлина за критиките на гражданите към институциите на ЕС и неуспешните политики, които се провеждат.

Относно засилването на влиянието на евроскептичните партии в ЕС ще отделим полагащото се внимание в следващата точка. Важно е да се дешифрират правилно антиевропейските и евроскептични настроения, които критикуват наднационалното управление в Европа и са против глобализма. Тези настроения лесно могат да се констатират – виждаме европейски народи, които протестират масово по улиците на европейските градове, виждаме антиглобалистки движения в цяла Европа, които набират сила и евроатлантическите елити губят почва под краката си. Тук ще припомним една историческа реч на Салвадор Алиенде⁴ от 1972г. пред Общото събрание на ООН, в която той много ясно характеризира сблъсъка на гражданите с мощта на наднационалните корпорации, облечени с дрехите на глобализма: „Ние днес имаме работа с големите транснационални корпорации и компании, които са много могъщи, нямат знаме, нямат национална принадлежност, нямат дори и класова принадлежност, но които искат да владеят света.“ Във връзка с този цитат към настоящия момент стои въпросът за подписване на договора между ЕС и САЩ ТПТИ⁵ (Трансатлантическо споразумение за търговия и инвестиции) за гигантски трансатлантически пазар, който има за цел да обедини ЕС и САЩ. Противниците на тези процеси разбират, че зад тези договори прозират интересите на наднационалните корпорации, които искат да проправят законово и гарантирано пътя на своите инвестиции в държавите от ЕС, извличайки огромни печалби при гарантиран „инвестиционен климат“. Това крие рискове от внос на ГМО продукти, вредни консерванти, трансмазнини в храните и т.н. Основният риск, който крие този бъдещ договор са арбитражните съдилища, които по своя смисъл са наднационални корпоративни съдилища, работещи в интерес на инвеститорите. Те биха могли да изземват националния суверинитет и да изнесат извън националната юрисдикция споровете между инвеститор и държава. Или по-простичко казано американските корпорации ще могат да осъдят всяка държава, която не е удовлетворила техния инвестиционен интерес.

Във времена, когато рейтингът на Европейската комисия като част от институциите на ЕС, е с рекордно ниски нива заради решението да се спре регистрацията на Европейската гражданска инициатива “Stop TPP” (спрете ТПТИ) доизчерпва крехкото си доверие⁶.

Очевидно е, че Европейската комисия е в неудобната позиция да е между САЩ от една страна и противопоставящите се граждани срещу ТПТИ, от друга. Времето ще покаже какво ще произлезе от скритото договаряне на трансатлантическото споразумение, но от сега може да се направи извода, че евроскептичните

⁴ Алиенде, Салвадор (президент на Чили – (1908-1973) *Източник: Бълг. Енциклопедия на БАН, изд-во “Труд”, София, 1999г. стр. 35/*

⁵ (ТПТИ) Трансатлантическо партньорство за търговия и инвестиции. Бъдещ договор между ЕС и САЩ, който се договаря на закрити врата и търпи много критики от граждански организации. *Източник: Уикипедия <http://bg.wikipedia.org/wiki/>*

⁶ „ЕК изчерпва крехкото си доверие с помощта на ТПТИ“, „Pogled.info“ бр. от 22.10.2014г., <http://svetoven.pogled.info/evropa/news/59108/EK-izcherpva-kredita-si-na-doverie-s-pomoshtta-na-TPPI/>

партии и техните привърженици ще използват ТПТИ като силен коз за печелене на политически дивиденди. Ако ТПТИ се приеме в подготвения му вид, това няма да е същия ЕС, към който България и Румъния се присъединиха с надежди и очаквания през 2007г. Тогава страните влизат в общност, която е прокламирана като носител на правовия ред и върховенството на закона и където решенията се взимат от легитимните демократични институции, а не от корпорациите.

Всичко това е свързано с посредствеността на сегашните политически елити, които не желаят да вземат скъпоструващи решения и да се изправят срещу техните последици. Тази посредственост и липсата на ангажимент за опасната среда, която подхранва евроскептицизма, лесно могат да бъдат експлоатирани от конформистки лидери и да компрометират европейския проект.

Евроскептицизъм в Западна Европа и Великобритания

Към този момент ЕС е подложен на атаки от много страни и посоки. За мнозина представители на десните политически партии в Европа, това е свръхбюрокраична и тромава структура, която подкопава конкурентоспособността на регионите. Според представителите на левите партии, ЕС се крие зад маската на Международния валутен фонд (МВФ), за да налага нежелания от хората неолиберализъм⁷. В „стара Европа“ критиците към съюза също имат своите аргументи. Германия например се гневи, че трябва да плаща и да подпомага фалирала икономики като гръцката, т.е. получава се така, че фискално отговорните страни финансират фискално безотговорните. И обратно - в страните длъжници като Италия и Гърция, хората са гневни поради налагането на строги икономии, които се свързват с ЕС и особено с Германия.

Според няколко паралелно проведени изследвания и проучвания за отношението на европейците към институциите на ЕС, агенция Ройтерс цитира следните резултати:

- Неодобрението на французите към институциите и политиките на ЕС е 60%;
- Неодобрението във Великобритания към европолитиките е 56%.

Не бива да забравяме, че във Великобритания евроскептицизмът е с традиции. Още в следвоенните години политиките от острова разглеждат държавата си като различен субект от ранга на свръх силите, който не би могъл да се интегрира заедно с победители и победени в единна икономическа общност. Въпреки традиционно недоволните великобританци, все пак по-голямата част от тях (55%) не настояват за напускане на Европейския съюз. Недоволството на французите може да се търси и в нарасналата безработица в страната с около процент в последната година и половина.

Според резултатите от тези изследвания, евроскептиците в Западна Европа са по-единни, отколкото смятат мнозина. Според **Мартейн Ломперт**, директор на изследванията в холандската социологическа агенция „Мотивекшън интернешънъл“, вотът на евроскептиците по време на изборите за европарламент не се свежда само до въпросите на миграцията и евроинтеграцията. В конкретния случай тази агенция е изследвала и сондирала мнения на над 10 000 души. Според това изследване се оказва, че голямата част от критично настроените европейци към ЕС се противопоставят на спасяването на банките в колапс от правителствата в резултат на световната финансова криза. Повечето от мненията на гражданите са в посока,

7 **Неолиберализъм** - политическа философия, застъпваща се за икономическа либерализация, свободна търговия и свободни пазари, дерегулация и приватизация, намаляване на държавното участие в полза на частния сектор, съкращаване на социалните разходи и др. *Източник: Българска Енциклопедия, Изд. "Труд", 1999г. с.725/*

че управляващите политически партии в държавите, изпаднали в криза, не са в състояние да предложат изход. Според тях, и десните, и левите прокарат политика, която защитава интересите на банките, а не на европейските граждани.

Фактите са безспорни и десните неолиберални икономисти от школата на Милтън Фридман⁸, колкото и да отстояват идеите му в медийното пространство, не успяват да прикрият крехкостта на т.н. либерална икономическа наука. Митът за изключителната икономическа полза от свободната търговия се изпари бързо, заедно с ръста на делокализацията на предприятията, довела до закриването им в Европа и нарастване на безработицата. Митологемата за саморегулиращия се пазар рухна, когато се наложи държавите да се намесят в спасяването на банките.

Евроскептицизмът се подклажда в цяла Европа поради факта, че Европа се движи на две скорости. Има една Европа, която произвежда кораби и самолети, има и Европа, която произвежда например зехтин. Трудно е да се каже чрез какъв механизъм тези различни държави от ЕС могат да бъдат в единна икономическа общност. На практика евтината работна ръка, дошла от Източна Европа, работи срещу по-ниско заплащане от местните работници в Западна Европа. Това от своя страна удря някои предприятия в Западна Европа. Например във Франция така фалират няколко строителни предприятия, които са решили да работят само със французи (между другото тази препоръка идва от Марин Льо Пен)⁹. Само че заплатата на френския гражданин струва няколко пъти по-скъпо от емигрираният на Запад източноевропейец. Френските работодатели плащат десетократно по-скъпи вноски и такси за социално осигуряване отколкото, ако наемат на работа румънци или българи. В момента евросегламентът разрешава даден френски предприемач да наеме на работа румънец и да заплаща таксите в неговата държава, които са около десет пъти по-евтини. По този начин предприятията, които практикуват този вид експлоатация, пречат на предприятията, които спазват националната преференция и фалират. Така че тази липса на хармония, на истинска социална солидарност между Източна и Западна Европа, в момента подклажда омразата към Европа и Брюксел, която измисля сегламенти и налага неравновесие, което удря икономически едните и другите.

Преди десетилетия политическите анализатори смятаха, че евроскептицизмът си е типична хронична британска болест, а сега явлението се разпространява много бързо из целия континент. Подобно мнение споделят и няколко висши представители на Европейският съвет за външна политика в статия, която е публикувана в британския „Гардиън“ и френският „Монд“. Данните от проучването, осъществено от „Евробарометър“ и поръчани от Европейския парламент, показват, че спадът в доверието към европейския проект е по-бърз дори от този на икономическия растеж. От фиг.1 и фиг.2 става видно, че от началото на световната икономическа криза доверието в Европейския съюз се е сринало с много сериозни проценти.

Шестте страни, включени в изследването, са Германия, Франция, Италия, Испания, Великобритания и Полша. Констатациите, които са публикувани от британския ежедневник „The Guardian“, представляват кошмар за политическите лидери на Европейския съюз. Впечатляващото на изложените резултати от изследването на „Евробарометър“ е, че доверие в ЕС са изгубили всички – от държави кредитори

⁸ Фридман, Милтън - американски икономист, статистик, известен най-вече с работата си в областта на макроикономиката и своята защита на свободния пазар. *Източник: Бълг. Енциклопедия, Изд-во "Труд", 1999г. с.1133/*

⁹ Льо Пен, Марин - френски политик. Дъщеря на Жан-Мари Льо Пен. *Източник: /Уикипедия/ <http://bg.wikipedia.org/wiki/>*

до държави длъжници, както страни от еврозоната, така и кандидати за членство.

Освен това, проучването показва, че и общественото доверие към Европейския съюз е спаднало до рекордни ниски нива в шестте най-големи страни от ЕС. Този факт автоматично поставя на дневен ред основните въпроси за демократичната легитимност на Евросъюза след повече от три години на тежка икономическа криза.

След финансовите, валутните и дългови кризи, съкращаването на разходите и предприемането на мерки за спасяването на „бедните държави“, евроскептицизмът достига до нива, които е много вероятно силно да възпрепятстват мерките и действията на европейските лидери за преодоляване на кризата и запазване единността на съюза.

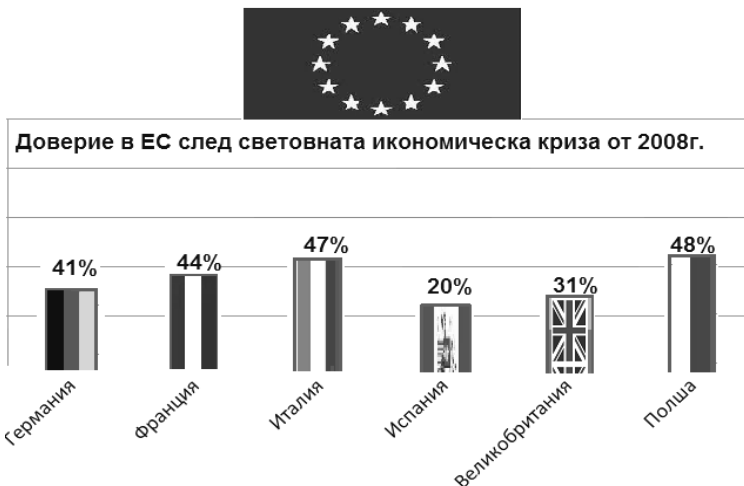
Фигура 1. Проучване на доверие в ЕС преди икономическата криза
Източник: Евробарометър

Данните от проучването на Евробарометър, които след това са анализирани от Европейския съвет за външна политика (ЕСВП), показват драстичен спад на доверието в Евросъюза, и то в исторически проевропейски страни като Германия, Италия и Испания.

В тази връзка е много подходящ един интересен коментар, публикуван в статията относно рейтинга на ЕС, направен от предходния председател на Европейската комисия Жозе Мануел Барозу. Той заявява: „Европейската "мечта" е под заплаха от "възраждането на популизма и национализма" в целия ЕС. Във време, когато толкова много европейци са изправени пред безработица, несигурност и нарастващо неравенство, се наблюдава „умора“, натрупана от липсата на разбиране. Кой какво прави, кой какво решава, кой контролира кого и какво? На къде отиваме?“¹⁰

В Германия, наричана „икономическият мотор на ЕС“, усещането на гражданите като жертва на кризата, и страхът им, че от тях може да бъде поискано да плащат още, е видно от данните на „Евробарометър“.

¹⁰ „Евроскептицизмът с рекордни нива в ЕС“ ,“News.bg” бр.от 25.04.2013г., http://news.ibox.bg/news/id_991382058

Фигура 2. Проучване на доверие в ЕС след икономическата криза
Източник: Евробарометър

Най-големият спад на доверие в ЕС е в Испания, където банките и пазарът на жилища са в състояние на колапс. В Испания доверието в ЕС е намаляло от 65% до 20% за период от пет години, докато недоверието е достигнало 72%. Преди пет години 56% от германците са били "склонни да се доверят" на ЕС, докато сега 59% "са склонни към недоверие". Във Франция доверието е спаднало от 52% на 44%. В Италия, където традиционно доверието в ЕС е по-високо, подкрепата е паднала от високите 71% чак до 47%.

Дори и в Полша, която с ентузиазъм се присъедини към ЕС през 2004г., и за разлика от България е най-големият бенефициент по усвояване на трансовете от оперативните програми в порядъка на десетки милиарди евро от Брюксел, подкрепата е спаднала от 68% на 48%. Въпреки това, Полша е може би единствената страна, в която болшинството от хората имат доверие в Евросъюза. Това може да се отнася до традиционната антируска риторика и русофобия у поляците, както и исторически натрупвания на враждебност към Русия. За тях в случая проевропейската ориентация е задължителна необходимост за вътрешнополитическа консумация. Освен това е очевиден стремежът на полските политически лидери за енергийна независимост от руския газ чрез вкарване на мултинационалните компании за добив на шистов газ. Към момента обаче т.н. „шистова революция“ в Полша претърпява провал.

Брюкселските висши чиновници и политиците в отделните страни в последните две години коментират често, че икономическата криза в ЕС била свършила и предстоял икономически растеж. Аргументите в полза на тези твърдения обаче са малко. Нарастващото социално неравенство и безработица показват точно обратното.

Водещи експерти в областта на икономиката и учени са на мнение, че „крайната цел на икономическата политика трябва да бъде подобряване качеството на живота на хората“. Такава икономическа политика е видно, че не се провежда ефективно.

В полза на тази гледна точка можем да видим и изследването, направено от „Евростат“, за нивата на безработицата за периода 2000-2011г., изразено в проценти на таблица 1, от която става видим ефектът от икономическата криза след 2008г. и за провала на пазара на труда в ЕС.

Таблица 1. Справка за безработица в ЕС

БЕЗРАБОТИЦА В ЕС ЗА ПЕРИОДА (2002г. – 2013г.) изразена в проценти												
години	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ЕС-27	8.9	9.0	9.1	9.0	8.2	7.2	7.1	9.7	9.7	9.7	10.7	10.8
Евروزона	8.4	8.8	9.0	9.1	8.5	7.6	7.6	9.6	10.1	10.2	10.9	11.0
Белгия	7.5	8.2	8.4	8.5	8.3	7.5	7.0	7.9	8.3	7.2	7.1	7.4
България	18.2	13.7	12.1	10.1	9.0	6.9	5.6	6.8	10.2	11.2	12.0	12.4
Чехия	7.3	7.8	8.3	7.9	7.2	5.3	4.4	6.7	7.3	6.7	6.9	7.0
Дания	4.6	5.4	5.5	4.8	3.9	3.8	3.3	6.0	7.3	6.7	7.5	7.4
Германия	8.4	9.3	9.8	11.2	10.3	8.7	7.5	7.8	7.1	5.9	5.6	5.3
Естония	10.3	10.0	9.7	7.9	5.9	4.7	5.5	13.8	16.9	12.5	10.6	9.9
Ирландия	4.5	4.6	4.5	4.4	4.5	4.6	6.3	11.9	13.7	14.4	15.1	14.7
Гърция	10.3	9.7	10.5	9.9	8.9	8.3	7.7	9.5	12.6	17.7	21.8	26.4
Испания	11.1	11.1	10.6	9.2	8.5	8.3	11.3	18.0	20.1	21.7	23.9	26.2
Франция	8.6	9.0	9.3	9.3	9.2	8.4	7.8	9.5	9.7	9.7	10.0	10.6
Италия	8.6	8.4	8.0	7.7	6.8	6.1	6.7	7.8	8.4	8.4	10.1	11.7
Кипър	3.6	4.1	4.7	5.3	4.6	4.0	3.6	5.3	6.5	7.8	10.2	14.7
Латвия	12.2	10.5	10.4	8.9	6.8	6.0	7.5	17.1	18.7	15.4	15.4	14.4
Литва	13.5	12.5	11.4	8.3	5.6	4.3	5.8	13.7	17.8	15.4	13.6	13.3
Люксембург	2.6	3.8	5.0	4.6	4.6	4.2	4.9	5.1	4.5	4.8	4.9	5.3
Унгария	5.8	5.9	6.1	7.2	7.5	7.4	7.8	10.0	11.2	10.9	11.1	11.1
Малта	7.5	7.6	7.4	7.2	7.1	6.4	5.9	7.0	6.8	6.5	6.0	7.0
Холандия	3.1	4.2	5.1	5.3	4.4	3.6	3.1	3.7	4.5	4.4	4.9	6.0
Австрия	4.2	4.3	4.9	5.2	4.8	4.4	3.8	4.8	4.4	4.2	4.1	4.9
Полша	20.0	19.7	19.0	17.8	13.9	9.6	7.1	8.2	9.6	9.7	9.9	10.6
Португалия	5.1	6.4	6.7	7.7	7.8	8.1	7.7	9.6	11.0	12.9	14.8	17.6
Румъния	8.6	7.0	8.1	7.2	7.3	6.4	5.8	6.9	7.3	7.4	7.3	6.6
Словения	6.3	6.7	6.3	6.5	6.0	4.9	4.4	5.9	7.3	7.4	8.2	10.2
Словакия	18.7	17.6	18.2	16.3	13.4	11.1	9.5	12.0	14.4	13.5	13.6	14.9
Финландия	18.7	17.6	18.2	16.3	13.4	11.1	9.5	12.0	14.0	13.5	7.6	7.9
Швеция	6.0	6.6	7.4	7.7	7.1	6.1	6.2	8.3	8.4	7.5	7.8	8.0
Англия	5.1	5.0	4.7	4.8	5.4	5.3	5.6	7.6	7.8	8.0	8.1	7.7
Хърватия	14.8	14.2	13.7	12.7	11.2	9.6	8.4	9.1	11.8	13.2	14.9	18.0

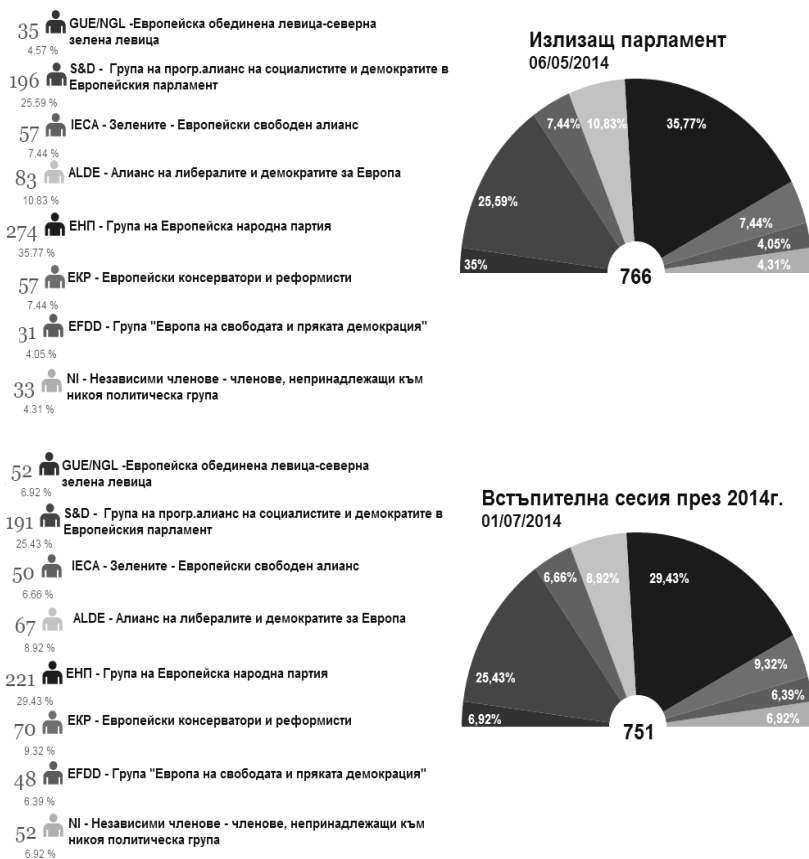
Източник: Евростат, март, 2013г.

Интересен е резултатът от първите две позиции на таблицата за безработица в ЕС като цяло и за 17-те държави от еврозоната. В края на изследвания период нивото на безработица в целия ЕС е 10.8%, а в Еврозоната, която би трябвало да е мотора на растежа, е 11%. В действителност, картината е още по-песимистична поради факта, че съществува скрита безработица, защото това изследване не включва трайно безработните граждани на ЕС и тези, които не са се регистрирали като такива. Какво означава тази висока безработица? Означава изгубен брутен вътрешен продукт и това за всички икономисти и анализатори е ясно до болка.

Но за обществата в ЕС най-негативни последствия са социалните измерения. При такива високи нива на безработица се унищожава социалната структура и се създават предпоставки и условия за поява на невиджан до сега евроскептицизъм. Така се даде благодатна почва за поява и популяризиране на антисистемни, популистки и антиевропейски партии, които регистрираха сериозен резултат на тазгодишните избори за Европейски парламент (май, 2014г.) Така в Европейския парламент влязоха със сериозна подкрепа евроскептични партии като ЮКИП и Националният фронт на Марин Льо Пен.

Еврофобската и антимигрантската партия за независимост на Обединеното кралство (ЮКИП) със лидер Нейджъл Фарадж спечели растяща подкрепа сред своите гласоподаватели като алтернатива на традиционните партии, които са обвинявани за несправяне с икономическата криза. Много важно е да отбележим, че в политическата платформа на ЮКИП е записано като цел спирането на имиграцията и изтеглянето на Великобритания от ЕС. Едва ли бащите на ЕС са си представяли, че подобни партии ще спечелят толкова много привърженици и ще влязат в Европейския парламент. Другата антиевропейска и националистическа партия, за която стана дума и която също набра скорост с помощта на нарастващия евроскептицизъм, са радикалите на Марин Льо Пен във Франция. В Германия съответно новопоявилата се антиевропейска партия „Алтернатива за Германия“ (AFD) също даде добри резултати на евроизборите. Създадена само преди близо година, „Алтернатива за Германия“ успя да спечели 7 места в Европейския парламент. Така влезлите в Европейския парламент евроскептични партии предизвикват сериозно разместване на политическите пластове, което се вижда от фиг. 3.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗБОРИТЕ ЗА ЕВРОПЕЙСКИ ПАРЛАМЕНТ (2014)

Фигура 3. Избори за Европейски парламент

Източник: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/bg/election-results-2009.html>

Свое обяснение за възхода на евроскептичните формации дава доц. **Антоанета Христова**: „Дават на хората говорене, което искат да чуят. Искат да чуят, че някой ще се погрижи за техните проблеми, които са свързани не с Европа въобще, която е неразбираема, а искат да чуят говорене, което се отнася за живота тук и сега, на тяхната улица, в тяхното село, в техния двор“¹¹

Общото между тези евроскептични и радикални партии и привържениците им, гласували за тях, е, че искат радикални промени в Европа. Едните я виждат разделена на две като икономически възможности, а другите я разглеждат като единен икономически и политически съюз, който не представлява техните обществени интереси и ценности. Евроскептицизмът е взет на въоръжение от много партии в Европа, благодарение на което влизат в парламентите, дори участват в правителствата на отделните държави.

Политиката на десните партии, управлявали ЕС в последните 10 години, създаде рамката „Европа на две скорости“. Според икономическите резултати и анализи тази политика се проваля. Тази политика се дискредитира, защото неравномерното субсидиране от еврофондовете създава „бедни държави“, които фактически излизат по-скъпо на ЕС и се задълбочават ефектите от кризата. Получава се омагьосан кръг - по-големите икономически рестрикции към бедните държави ще означават повече разходи за ограничаване на последствията от кризата. Сметките показват, че ако ЕНП като партия продължи досегашния си икономически курс, ще продължат деструктивните тенденции на увеличаване на неравенството между центъра и периферията на ЕС и в отделните икономики. Така на следващите избори ЕНП и групата на европейските социалисти може да останат извън парламента. А набралите скорост протестни партии ще имат възможност да реализират своите антисистемни идеи. Умишлено не разглеждаме евроскептицизма в Източна Европа, защото следващата точка е определена за този въпрос.

Евроскептицизм в Източна Европа (бивш Източен блок)

С рухването на комунистическите режими през 1989г. в Централна и Източна Европа обществата от този регион навлизат в период на мъчителна социална, икономическа и институционална трансформация. Анализите на „Организация за икономическо сътрудничество и развитие“ и НАТО (Организацията на северноатлантическия договор), съответно СИВ (Съюз за икономическа взаимопомощ) и Варшавския договор, спират да съществуват след края на Студената война.

Крехкостта на новосъздадените институционални демократични системи, болезненият пазарен преход и криминализираната приватизация, слабата представителност и ефективност на националните институции, конфликтите на междуетническа основа – всичко това в своята цялост насочи погледите на Източна Европа в очакване на помощ от Запад. Тази помощ трябваше да дойде преди всичко от Европейския съюз, чиито заможни страни членки бяха преодолели кризата на разрушенията от Втората световна война (ВСВ) с помощта на Плана Маршал, и имаха историческото задължение „да върнат жеста“, подпомагайки посткомунистическия

¹¹ „Евроскептицизм“- предаване „По света и у нас“, News 7, http://evroizbori.tv7.bg/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%B5%D0%BF%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC-%D0%BF%D0%BE-%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0-%D0%B8-%D1%83-%D0%BD%D0%B0%D1%81_1.415_cf.67081_fid.80788.html

преход на Източна Европа чрез бързо и адекватно разширение на ЕС на изток. Поради тези причини в началото на 90-те години на миналия век е налице желанието на страните от Централна и Източна Европа да се приобщат към Европейската общност като символ на демокрацията и благоденствието.

В посткомунистическа Източна Европа да бъдеш „проевропеец“ през 90-те години означава искрен политически ангажимент към демокрацията – мощно легитимиращо средство в тези общества, деформирани от диктатура и тоталитаризъм. Проблемът с появата на евроскептицизъм в Източна Европа е по-различен. Присъединяването на страните от Източна Европа към ЕС не е просто акт на встъпване към огромния отворен пазар с всичките икономически изгоди, които той носи. За държавите от бившия социалистически блок членството в ЕС е силен легитиматор в сегашната политическа система, че са прекъснали връзките си с тоталитарното минало и е поет пътят към демократичното консолидиране.

В първите години след присъединяването към ЕС основна пречка за прояви на критики към съюза е комплексът, който се заключава във факта, че говоренето срещу евроинтеграцията е говорене за реставрация на стария строй. В този смисъл, появата на евроскептицизъм в източноевропейските страни е признак, че както политическите партии, така и обществото е преодоляло комплекса си за малоценност, при който критиките към ЕС са синоним на отхвърляне на демокрацията и завръщане към тоталитарното минало.

В днешната реалност на икономическа криза, държавите от Източна Европа, които се присъединиха към ЕС в последните етапи от 2004 и 2007г. – Унгария, Чехия, Словакия, България, Румъния, Полша и останалите са със сериозно намален оптимизъм за икономически просперитет и благоденствие.

Блестящите и опаковани с проевропейски патос речи и обещания на политиките от Източна Европа за сближаването на средния доход на глава от населението със старите страни членки на ЕС се забавя твърде много. Прогнозите на икономическите анализатори показват, че ще има забавяне и направо спиране на процеса за изравняване на доходите. С малки изключения всяка страна от региона е изпадала в рецесия за изминалия период от 5-6 години. Разочарованието се усети и на евроизборите през май, 2014г. Повечето граждани, ядосани от провежданите мерки за бюджетни съкращения и забавеното развитие, се обърнаха към тези партии, които отхвърлят реформите и обещават социална сигурност и, разбира се, имат антиевропейска риторика.

На темата за евроскептицизма е посветена и пресконференцията, състояла се в края на юни, 2014г., организирана от фондация „Фридрих Еберт“, съвместно с унгарския Институт за политически изследвания Policy Solutions. За участие в тази дискусия са поканени евродепутати, професори, преподаватели, социолози от Германия.

Заслужава внимание речта на **Золтан Погача**, професор по икономика в университета в Западна Унгария: „Хората знаят много добре какво искат, но не им се дава възможност да го постигнат. Евросъюзът не работи, защото липсва реална политика, защото не избираме директно нито председателя на Европейската комисия, нито президента на Съвета. Властта на бюрокрацията е по-силна от политиката. Съществува и дълбока пропаст между Запада и Изтока. Западноевропейците не могат да разберат какво чувстваме ние в Централна и Източна Европа. Какво да направим, че ЕС да стане конкурентноспособен? Политиката е изкуство. Това означава да можеш да говориш на езика на хората, да усетиш техните настроения, тях-

ната психология. На практика, няма комуникация с хората. А това е фундаментален недостатък.“¹²

Широко афишираните основни фундаменти на Европейския съюз още от самото му създаване като икономическа общност през 1953г. като: „движение на хора, стоки, идеи и капитали“ се оказват неприемливи и вредни за по-бедните държави от ЕС. Под лозунгите за интеграция, изравняване на стандартите и равноправие 10-15 по-развити икономически държави от Запада привличат голяма част от човешкият и икономически потенциал на по-бедните държави от Източна Европа, без да е инвестирано нищо в тяхното образование и квалификация. Това от своя страна няма как да бъде компенсирано в новоприсъединените държави, които се явяват донори на квалифицирани и в същото време ниско платени кадри. Те не биха могли да разчитат на имигранти от по-бедни държави да запълнят вакуума поради икономически, социални или религиозни причини. Така се отключват демографските проблеми десетилетия напред. България е най-яркия пример за този сериозен проблем.

Първоначалните проевропейски настроения на държавите от Източна Европа постепенно са отрезвени и приземени с новите реалности на „общия европейски дом“, както обичат да се изразяват клиширано политическите елити на новоприсъединените страни членки на ЕС. Нещо повече, ядката на евроскептицизма е покълнала вече и тук в Източна Европа, независимо от факта, че не малко от новите държави членки на ЕС са дали добри резултати при усвояването на средства от еврофондовете.

Парадирането с изпразнените от съдържание днес „европейски ценности“, прекаленото толериране на хомосексуализма и други социални отклонения само налива вода в мелницата на евроскептичните, националистически и популистки партии в Източна Европа. Общоевропейските стандарти в различните области практически обслужват икономическите интереси на западноевропейците.

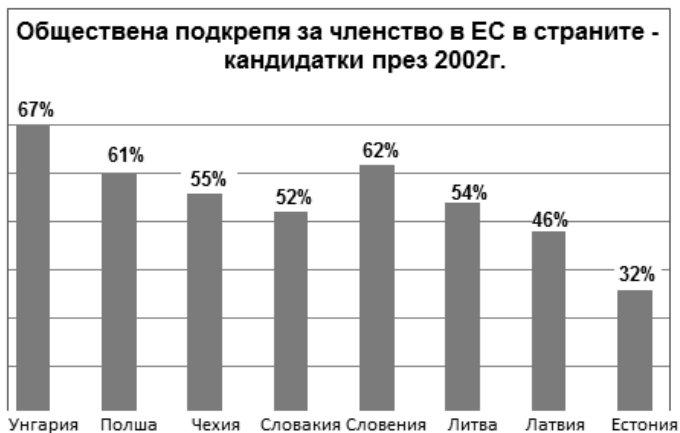
Ще разгледаме един пример: в България много малки и средни фирми в сферата на хранително-вкусова промишленост са обречени на фалит заради непосилните изисквания, хармонизирани с европейските норми и разпоредби, които трябва да покриват. Като следствие от присъединяването към ЕС, пазарите в Източна Европа се отварят за мощни и отдавна изградени западни предприемачи в съответната област. Логически погледнато, ако продукцията да речем на българските производители е толкова неотговаряща на евростандартите, то по смисъла на пазарните закони и принципи потреблението само ще я изхвърли.

Изследването на промените на нагласите и настроенията в осемте бивши социалистически страни, които се присъединиха в ЕС през 2004г., може да ни бъде ориентир как вследствие от голямата подкрепа за присъединяването към ЕС преди 2004г. и в по-късен етап през 2010-2014г., нещата коренно се променят. Важно е да се отбележи, че проявата и наличието на евроскептицизъм е доказателство за съществуваща демокрация в постсъветското пространство. Нямало е как в рамките на СИВ и Варшавския договор да има открити обществени прояви, критики и нагласи против Съветския режим. Или, ако е имало - събитията от 1956г. в Унгария и Пражката пролет от 1968г., от Кремъл дават да се разбере, че на този етап статуквото е непроменимо, независимо от одобрението и подкрепата на Запада. Трябва да се отчете, че евроскеп-

¹² Д-р Ханджиев, Радко „В търсене на изгубеното пространство“ Нова зора“ бр.27(2014), http://www.zora-news.com/index.php?option=com_content&view=article&id=5708:2014-07-08-07-53-17&catid=510:broi-27-2014&Itemid=126

тицизмът на групата страни от бившия социалистически лагер носи свои характерни особености на развитие, но общо взето причините и предпоставките са сходни.

Както стана ясно, вътрешното негативно отношение към ЕС в гореспоменатите страни преди да станат членки на Евросъюза е неразпознаваемо и няма индикация за такива нагласи. Или казано с други думи, общественото мнение е „за“ докато страната е кандидат член. Статистическите данни от изследване на „Евробарометър“ от 2002г., което е две години преди реалното членство на „осморката“ от държави, показва сравнително оптимистични очаквания видно от графиката на фигура 4.

Фигура 4. Подкрепа за членство в страни кандидат членки на ЕС
Източник: Евробарометър

Според изследването единствено латвийците и естонците са по-скептични към бъдещо членство в ЕС. В тези данни могат да бъдат дешифрирани тенденциите, които вече са ясно видими при случващите се процеси. В сегашно време в разстояние на 10 години може да се обобщи мнението на гражданите от Централна и Източна Европа, като разочарование от неслучилите се обещаващи промени. Корупционните практики и порочните отклонявания на средства от еврофондовете, масовата емиграция в посока Запад и обезкървяването от човешки потенциал са обща характеристика на държавите от последното голямо присъединяване към ЕС.

Високата цена, която се плати за членството на държавите от Източна Европа в първите години, породила сериозно нарастване на броя на хората, които преоцениха първоначалните си прекомерни очаквания и адмирации към евроинтеграцията. Поради това се появили и политики, които се опитват по популистки начин да извлекат подкрепа и дивиденди от създадалата се ситуация. Появяват се евроскептицизма в държавите от Източна Европа освен, че показва наличието на демокрация, дава и основание да се смята, че Европейския съюз има нужда от промяна на провежданите политики, които трябва да се адаптират и акцентират в полза на гражданите. Т.е. ценностите и идеите на бащите на ЕС да бъдат приложени на практика и да са в полза на европейските граждани и много по-малко в полза на наднационалните корпоративни интереси, зад които стои глобалният финансов капитал. За това най-честите критики към ЕС са заради липсата на единна социална политика и неразбирането на конкретните проблеми на хората. Така отделните страни се справят сами с проблемите си, което прави с времето разделението по-дълбоко.

Все пак евроскептицизмът има своята положителна страна, защото ясно показва и за наличието на другата гледна точка спрямо статуквото, наложено от Брюксел, и за нуждата от промени. Благодарение на отрезвяването вследствие на евроскептицизма, започват да текат интересни процеси в стара и в нова Европа. Под формата на умерен национализъм навсякъде избухват евроскептични нагласи и движения. Политическият възход на обвиняваните в популизъм леви движения „Сириза“ в Гърция и „Подemos“ в Испания със своите противопоставяния на т.н. „тройка“ МВФ, Европейската централна банка и ЕК се опита да даде глътка въздух на социалните движения. Евроскептичните партии в Източна Европа вече започват да проявяват своите критични позиции срещу все по-централизираното управление на ЕС и оръзването на правомощията на държавните правителства. Това са битки, които се водят от новият гръцки премиер Алексис Ципрас, от унгарския премиер Виктор Орбан, от бившия чешки президент Вацлав Краус, настоящият Милош Земан, както и от други политически лидери. Те не се борят за излизане от ЕС, а срещу неговата централизация – нещо което ще доведе до фундаментален дебат в бъдеще време. Най-категорично противопоставящият се политик от Източна Европа на налаганите норми от ЕС, особено във връзка с външната политика и нелегалните имигранти е унгарският премиер Виктор Орбан. Често той е сочен като авторитарен лидер и нарушаващ демократичните права на медиите, но е факт, че е силен политик, който отстоява националните интереси на държавата си, невинаги съвпадащи с „общоевропейските“ интереси. Партията Фидес на Виктор Орбан, която вкара 12 депутата в Европейския парламент на изборите от май, 2014г., макар и членове на ЕНП, имат ясни сходства с представителите на евроскептичните партии. Това може да се окаже и потенциална основа за един вид източноевропейска еманципация, която вече се демонстрира от държави като Унгария и Словакия и рано или късно ще бъде факт.

В Централна и Източна Европа все повече се увеличават тези, които вече изпитват недоверие към управлението на ЕС, и считат, че днес просто Брюксел е заел ролята на Москва от съветския период.

ГЛАВА II. ПРОВАЛЪТ НА МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМА В ЕВРОПА КАТО СТИМУЛ ЗА ЕВРОСКЕПТИЦИЗМА

Стъпвайки на изложените разнообразни проблеми, които са се натрупали в центъра и периферията на ЕС, автоматично се налага да разгледаме и провалът на мултикултурализма като идеология, което дава много сериозни опорни точки на антисистемните и евроскептични партии, борещи се срещу статуквото.

Мултикултурализмът като политика е насочена към запазване и развиване на културните, етническите и религиозни различия. Много е писано по този въпрос и днес продължаваме да чуваме клиширани слова по темата в медиите от политици, общественици и интелектуалци. Идеологията, която дава обосновка на тази политика, твърди, че културите трябва да съществуват в паралел, с цел взаимното проникване, обогатяване и развитие в общочовешкото направление в масовата култура. За да навлезем по-дълбоко в генезиса на мултикултурализма, е добре да се разгледа откъде тръгва той. Мултикултурализмът като термин, се появява още в края на Втората световна война като противовес на нацистката идеология и се трансформира в една от европейските ценности. През 80-те години на миналия век идеите на мултикултурализма навлизат в политическата практика първоначално във Великобритания и след това в повечето европейски страни. Дотогавашният модел се заключаваше в асимилационната политика на различните общности за периода XIX–XX в. Отказът от стария модел се обуславяше от обстоятелството, че многобройните

имигранти основно от Третия свят, които наводняваха Европа не проявяваха никаква готовност да се интегрират. Дори напротив, те успяваха да се капсулират и така да съхранят своите чужди за европейската цивилизация обичаи и традиции и да претендират за повече права като малцинства.

За разлика от политическия либерализъм, който издига на пиедестал индивидуалните свободи и права на отделния индивид, мултикултурализмът акцентира върху защитата на колективните права на индивидите - представители на различни етнически и религиозни общности. За последните 30г. за политическите лидери от ЕС мултикултурализмът е инструмент за „взаимно обогатяване на културите“ и „построяване на хармонично общество“. Тази политика се провежда в целият ЕС за този период с малки изключения. Издигнатият лозунг „Единство в разнообразието“ се подразбираше по смисъл за разнообразието в самата Европа. Това може да бъде реално и в сила, само ако касае народите на Европа, които, въпреки многото различия, споделят една религия и общи културни ценности. Практически първоначалната миграционна вълна от Азия и Африка към Европа е от хора, които искат по-добър живот, да спечелят пари и да живеят нормално. Но техните наследници, които днес имат съответното гражданство, имат претенции за много по-големи права – да направят своята култура и религия господстващи. Това важи изключително за тези младежи, които попадат в клетките на терористични ислямски организации.

В настоящият момент всички държави от ЕС страдат от резултатите на политиката на мултикултурализма. Болшинството от европейските граждани в една или друга степен страдат от имигрантите. От гражданите и от евроскептичните партии все по-често се чуват призивите да бъде направена спешна ревизия на политиката на мултикултурализма и да се върне идеята за подкрепата за държавотворните нации в държавите. В интернет изобилства от клипове на протестиращи имигранти, които демонстративно рушат частна и общинска собственост. Същите протестиращи имигранти, новодошли или второ поколение, демонстрационно натрапват на коренните жители на Великобритания и Франция религиозни спорове – и ако някой се осмели да им възрази, следват обиди, заплахи и нерядко насилие. Имигрантите в Англия например са показателна илюстрация как гостите започват да се държат като собственици на държавата, която ги е приела и опитала да интегрира. Многото такива обезпокоителни примери показват, че имигрантите, макар и в пределите на своите сравнително малки, но сгъстени места на заселване в Европа, получават твърде голяма, дори на места неограничена власт, с която коренните жители нямат сили да се преборят.

Една от причините за провала на мултикултурализма е и пасивността на европейската култура и практическата дехристиянизация на Европа. В тази посока са и чисто статистическите изследвания, според които, за да се запази населението на Европа е необходимо да има прираст от 2.1, като понастоящем тази пропорция е 1.5, което води до намаляване на европейците. А от страна на мюсюлманите имигранти – тяхното възпроизводство се колебае между 2.5 и 3. Това е ясен показател за постепенната подмяна на генофонда на Европа, която годишно се нуждае от около милион и половина имигранти, за да успее да запази баланса между работещите и пенсионерите.

Става ясно, че мултикултурализмът от демонстрирана „европейска ценност“ от Великобритания, Франция, Германия, Италия и останалите страни от ЕС през 80-те и 90-те години на миналия век, днес се оказва най-тежкият проблем за европейските държави. Всъщност, западната цивилизация става жертва на собствената си политика. Европейските столици днес са претъпкани от имигранти второ и трето

поколение и новодошли от бившите колонии. На тези хора им се предлага най-нископлатената работа, а интеграцията е съвсем формална. Имигрантите нямат средства за по-добро образование на децата си и те практически са обречени да бъдат аутсайдери в европейското общество. А крачката, която младите могат да направят до имамите, проповядващи радикалния ислям, е съвсем малка. Много от младите неомюсюлмани сравнително лесно възприемат доктрината за „световен халифат“ и проявяват съпричастност с ислямските радикали от „Ислямска държава“. Друг е въпросът, че стотици европейски ислямисти попълват редовете на тази екстремистка организация. Така за близо 30 години в ЕС бе посята активна антисистемна бомба от политическите лидери на съюза.

Една от причините за слабия резултат на традиционните партии на изборите за Европарламент през май 2014г. е проблемът с проваления мултикултурализъм. Той беше взет на снаряжение от антисистемните и евроскептични партии, които дадоха добри изборни резултати. Европейските избиратели дадоха ясен знак в посока търсене на промяна на досегашното статукво. Любопитното е, че през последните години ключови европейски политици направиха публични остри изказвания против досегашния модел на мултикултурализма – Меркел: „Мултикултурният модел е изчерпан“-17.10.2010г.; Саркози: „Мултикултурната политика е провалена“-11.02.2011г.; Дейвид Камерън: „Държавният мултикултурализъм се провали“ – 05.02.2011г.; Министър-председателят на Бавария Хорст Зеehoфер: „Мултикултурализмът е мъртъв“. Правейки тези изказвания обаче, европейските лидери се изявяват по-скоро като анализатори, които констатирали тези процеси без да предложат ефективна мярка за преодоляването на проблема или на ограничаването му. Това е една от причините евроскептичните партии, които по принцип дефинират мултикултурализма като проблем на западните общества и предлагат радикални политики за неговото ограничаване, да печелят все по-широка обществена подкрепа. Резултатът от изборите за Европарламент от май, 2014г., коментирани по-напред, може да се определят като бунт на представителите на западноевропейската провинция, които се опират на реда и законността, чистотата, консервативните ценности и традициите срещу европейските либерални метрополиси, които са обхванати от мултикултурализъм, безредие и несигурност. В този смисъл в либералната политическа идеология, селото е демонизирано като носител на остарели и архаични предмодерни ценности, които са изостанали спрямо модернистичният град. С протестният си вот западноевропейските „селани“ показваха, че не са съгласни с тази трактовка.¹³

Допълнителни тъмни нюанси на компрометирания мултикултурализъм дава и огромният имигрантски наплив към ЕС вследствие на разпадените граждански войни в Сирия и Либия и хаосът с остатъците от Ирак. Днес, Европейският съюз е изправен пред най-голямата бежанска криза след края на ВСВ. Тя е по-тежка и от босненската криза от 90-те г. на миналия век, когато близо 2 млн. бежанци от разпадаща се Югославия от етнически конфликти избягаха на Запад, но с цел да се върнат, когато се нормализира обстановката. Парадоксалното в сегашната ситуация е, че благодарение на противоречивата външна политика на европейските държави членки на НАТО, се спомогна да ескалира бежанския проблем в невиджани мащаби. Най-кървавият конфликт от т.н. „Арабска пролет“ в Сирия беше подсилен от

¹³ Хаджийски, Валентин „В Европа се надига „селско въстание“. Европейците казват „сбогом на остеритетата, олигархичната евробюрокрация, студената война с Русия“, сп. „Гласове“, бр. от 28.05.2014г. /

подкрепата на държави като Великобритания и Франция, когато протестите против светската диктатура прераснаха в гражданска война. Тяхната подкрепа беше в полза на новосформираната „сирийска свободна армия“ (ССА), която се бори против режима на Башар Ал-Асад. Франция е първата европейска държава, чиито президент Франсоа Оланд официално признава сирийската опозиционна коалиция, като легитимен представител на сирийския народ. Като добавим и финансовата подкрепа на САЩ, Катар и Саудитска Арабия, на бунтовническата армия се даде зелена светлина за нейното радикализиране и укрепване. Важна подробност е, че в сирийската свободна армия влизат дезертирвали войници, инженери, земеделци и откровени криминални престъпници. По-важното е, че ролята на ислямистите в този конфликт нарасна осезаемо. Трансформацията на радикалните елементи от ССА в ислямистката групировка „Ал-Нусра“ и „Ислямска държава“ доказва политическата недалновидност на европейските лидери, които практически вземат страната на ислямистите. Сирия е един от основните източници на бежанци, които минават в посока Турция към границите на ЕС – България.

Другото действие, което е не по-малко противоречиво и вече предмет на много критики, е участието на Италия и Франция през 2011 г. в бомбардировките срещу Либия против диктаторския режим на Муамар Кадафи и в подкрепа на бунтовническите сили, оспорващи властта му. Този военен конфликт е предхождан от размирици, започнали след сблъсъци между силите за сигурност на правителството и протестиращи на 15.02.2011 г. в Бенгази. Военната интервенция против Либия е узаконена от резолюция 1973 от Съвета за сигурност на ООН, действайки съгласно Глава VII от Хартата на ООН, която при необходимост разрешава ползването на сила, в случая с цел да се предотвратят нападенията над цивилното население от силите за сигурност на либийското правителство. Вземайки „ястребска“ позиция като помощници на САЩ, европейските лидери не си дадоха сметка, че подкрепяйки премахването на светската диктатура на една сравнително уредена арабска държава, я обричат на анархия и междуплеменни междубоубици. Поддържайки американските геополитически интереси, инфилтрирани през НАТО, европейските членки на военния алианс Великобритания, Франция и Италия активно подпомагат бунтовническата офанзива от въздуха, нанасяйки серия от въздушни удари по цели в Либия. Режимът на Муамар Кадафи беше силово премахнат, начело със САЩ и със сериозната военна намеса на европейските държави, като последните тогава нямаха предположение какви бежански вълни ще последват към Европа в резултат на последвалата кървава гражданска война в Либия. Четири години по късно Либия ежедневно е арена на атентати, ислямистки сблъсъци и междуплеменни боубици – да не забравяме, че населението е с характерните черти на преиндустриалното общество.

Вследствие на тези западни военни намеси виждаме неизчерпаемия бежански резервоар от Северна Африка и Близкия Изток, който напират към границите на ЕС. Реално половината маса „бежанци“ се състои от нелегални икономически имигранти, които просто се възползват от ситуацията и на които трафикантите са обещали да ги докарат до богатата Западна Европа. Допълнителният риск, който съществува е инфилтрирането на радикални бойци от ИД сред бежанския поток. Това поражда много големи противоречия в ЕС и няма никаква единна политика по решаването на бежанската криза и контролът по външните му граници. По ирония на съдбата Италия, която активно участваше в бомбардировките срещу Либия, също е една от потърпевшите страни от бежанската криза. Огромните миграционни потоци, които са се насочили към Европа – единият лъч е през Средиземно море, идващ от Северна Африка, а другият е от Сирия през Турция – носят сериозен риск

да променят лицето на европейската цивилизация. Ако не се ограничат тези потоци и провалената идеология на криворазбрания мултикултурализъм победи, връщането назад към християнските ценности е невъзможно. Невъзможно би било и връщането към националните ценности.

Направихме това леко геополитическо отклонение, за да анализираме ефектите от погрешната външна политика на държави от ЕС, която задълбочава бежанската криза и подчертава още по-силно проблемите с другите нации и култури в рамките на ЕС. Стремейки се да наложат „демократия“ в едно прединдустриално общество, каквото е в Либия, Западът се оказва в същата грешна позиция, когато през 70-те и 80-те години САЩ въоръжаваше муджахидините в Афганистан против СССР. Участието на Западните държави начело със САЩ в разрушаването на държавността в Близкия Изток, като се започне от войната в Ирак през 2003г., бомбардирането на Либия през 2011г., подкрепата на т.н. „Арабска пролет“ гонейки своите геополитически интереси, наричани за широката общественост със смилатели думи като „демократизиране“, вече дават своите плачевни резултати. Тези резултати се изразяват в огромен бежански и имиграционен натиск към границите на ЕС и по-точно към най-развитите икономически страни – най-вече Германия. В държавите, от които идват официално бежанците, след военните намеси на западните държави се създаде благоприятна почва за развитието на консервативните ислямистки идеологии, агресивните действия на които днес ставаме свидетели - изразяващи се в граждански войни между паравоенни структури и нелегитимни правителства.

В резултат на бежанската криза доверието между отделните страни членки на ЕС е пропукало и повечето държави отказват да проявят солидарност с най-потърпевшите гранични държави като Италия и Гърция. България също е потърпевша страна от нелегалния поток имигранти, идващи от Турция, имайки предвид скромните възможности на страната. Въщност ЕС на практика не изпълнява единна политика относно имигрантския/бежанския въпрос. Имиграционната политика на ЕС е разпокъсана на 28 части политика, носеща отделните белези на различните култури и истории на конкретните държави. Докато Европейската комисия прави предложения за по-единна имигрантска политика, препълнените лодки с бежанци, насочени към Италия, често потъват и стават големи човешки трагедии. Факт е, че за повечето национални правителства нелегалната имиграция е „парлива тема“ за дискутиране и за по-решителни действия. Противоречията между европейските държави и липсата на солидарност относно решаване на бежанската криза са налице – италианският премиер Матео Ренци заявява в интервю за сп. „Кориере де ла sera“: „Италия, ако не получи подкрепа от другите европейски страни, ще се справя самостоятелно с бежанската вълна, идваща от Средиземно море и Либия“. Още по-радикални мерки взе унгарският премиер Виктор Орбан, който заявява пред Европейската комисия, че правителството му възнамерява да построи 4 метрова стена със Сърбия, за да спира нелегалните имигрантски потоци.¹⁴

Несъмнено е, че редовете на евроскептиците в ЕС се увеличават както от политиката на остеритет и икономии, доказано неподходяща като противомярка на икономическата криза, така и от провалящият се мултикултуралистичен модел, натрапван от десетилетия. Кризата се асоциира с непопулярните икономически и неефек-

¹⁴ „Ренци: Италия ще се справя едностранно с бежанската криза“, „dnes.dir.bg“ бр.от 16.06.2015г., / <http://dnes.dir.bg/news/italia-frantzia-imigranti-%D0%9Cateo-%D0%A0entzi-bezhanskiat-natisk-19285384>

тивни мерки, липсата на сигурност, бежанска криза и неефективни политики. Бежанският въпрос още повече задълбочава пропастта между реалната евроинтеграция и неосъщественият мултикултурализъм и е необходимо старите системни партии да признаят, че интеграцията на емигрантските общества в Европа е неуспешна и притокът на хора, търсещи щастие от Азия и Африка към ЕС, създава остри социални проблеми. Тези проблеми променят демографският и културен облик на Европа, нерядко създавайки среда на висока криминална престъпност. Неуспехите на развитите европейски общества да се справят с емиграцията добиват ново измерение в чисто социален аспект: претоварената социална система води до напрежение, което ражда нови движения против европейския проект. Хората, които гласуват за евроскептичните партии от типа на Националният фронт във Франция и ЮКИП във Великобритания, не са мотивирани от расови предрасъдъци, а от чисто битови. Тези политически партии просто яхват социалното недоволство стъпвайки на огромния списък нерешени проблеми. По този начин се получава сближаване на антисистемното говорене на левите и десните популисти в полето на евроскептицизма, а техните идеологии и платформи завземат териториите на традиционните политически партии в ЕС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Несъмнено е, че темата за появата и развитието на антиевропейските и евроскептични партии и движения не може лесно да бъде изчерпана в подобна разработка. По-важно е да бъдат ясно и точно анализирани причините за появата на евроскептицизма. Европейският проект, сочен като най-успешното следвоенно икономическо и политическо обединение, днес е пред големи предизвикателства. Европейската интеграция, бидейки най-блестящият пример по време на Студената война и в десетилетието след нея спрямо комунистическия и посткомунистическия Изток, в сегашно време не може да тушира разделението между Изтока и Запада, което продължава да е осезаемо. Европейският съюз, опитвайки се да интегрира различните държави от постсъветското пространство, се оказва по-крехък отколкото смятаха анализаторите на евроинтеграцията, особено при отсъствието на външен враг от Студената война, който да играе силна консолидираща роля. Разделението на Европа е негативно явление и е необходимо перспективните политици и лидери да успеят да му се противопоставят. Но чрез голословни политически декларации, прочетени на форумите на ЕС в Брюксел това няма как да има сериозен ефект.

Европа в днешно време е изправена пред редица сериозни проблеми, които вече не търпят отлагане, защото в един момент ще поставят под въпрос съществуването и легитимността на ЕС. Факт е, че дори в страните от еврозоната има противоречия и силни центробежни сили. Икономическият растеж е сравнително слаб, а социалноикономическото неравенство се задълбочава. За периода от 25 години държавите от Централна и Източна Европа не успяха да изравнят развитието си с икономиките на Запада. В същото време европейската периферия е затънала в дългове и започва да оспорва суровите мерки на икономии. От левия и от десния политически спектър евроскептичните партии оспорват политическия контрол и управление на европейската конструкция. Задълбочилите се противоречия с дълговата криза на Гърция показват липсата на европейска солидарност. Компромисният план, предложен от гръцка страна на преговорите, не се одобри от кредиторите, а напротив, всички заинтересовани граждани, общественици и политици станаха свидетели на огромен натиск върху Гърция от страна на чиновниците на МВФ, ЕЦБ и ЕК за въвеждане на строги икономии и бюджетни ограничения, които блокират икономическият растеж. Това демонстративно ограничаване на националния суве-

ренитет на Гърция от брюкселските чиновници реално носи риска в другите задлъжнели държави като Португалия, Испания, Италия и Франция да започне противопоставяне към европейският проект и еврото с цел връщане към идеите за националните държави. Процесите на разкол между центъра и периферията в ЕС вече са налице и се засилиха около кризата с Гърция.

Един от очертаващите се рискове пред ЕС, отчитан като предстоящ успех от управлението в Брюксел, е предстоящото Трансатлантическо споразумение за търговия и инвестиции. Постоянно рекламирано като стратегическо партньорство между САЩ и ЕС, което ще осигури повече инвестиции и работни места, всъщност ТПТИ ще делегира изключителни права на наднационалните корпорации да погазят суверенитета на държавите, да ги съдят в корпоративни арбитражни съдилища, когато е накърнен корпоративният им интерес и да не спазват националните законодателства за социална защита, синдикални права и екологичните норми.

Може би най-тежкият социален проблем, който е и благодатна почва за развитието на евроскептицизма, е проваленият модел на мултикултурализма. Провалената интеграция на няколко поколения имигранти във Франция, Италия и Великобритания показва несъстоятелността на тази политика. ЕС доказва своята геополитическа посредственост и зависимост от САЩ, участвайки в свалянето на светската диктатура в Либия на Муамар Кадафи и подкрепата на сирийските радикали, които водят война срещу управлението на Башар Ал Асад. Участието в тези и предходни конфликти спомогна за ескалирането на бежанската криза, за която ефективно решение и единна европейска политика няма. През 2015г. пропусканият от противоречия ЕС няма нищо общо с онази западна Европа, която се чувстваше като победител в Студената война и триумфираше с идеите на либералната демокрация.

Най-голямата опасност в ответните прояви на евроскептицизъм е начинът, по който евроскептиците влияят върху политическите процеси на вътрешно ниво заради порасналата си сила в условията на настоящата европейска криза, която е всъщност криза на доверие към институциите на Европейския съюз.

В заключение, за да не прозвучи прекалено песимистично е редно да се упомене, че все пак вълната от евроскептицизъм има и някои положителни аспекти. Положителното е във факта, че вълната от евроскептицизъм, въпреки сериозните рискове, които съдържа, носи със себе си и издигането на европейската тематика от глухата улица на „политиката втора ръка“ до традиционната политика, така важна за всички граждани на Евросъюза. Очевидно е, че за евроинтеграцията е нужно да има дебат. Дебат, в който няма как да не се появят сериозни остри критики и антиевропейски позиции. Това е по-скоро здравословен процес в посока демократизиране и реформиране на ЕС. Критиките, на които е подложен Европейският съюз, ще дадат по-скоро положителен ефект и ще дадат ясна индикация на високите етажи в Брюксел, че е нужна промяна в полза на гражданите и техните права на работа и социална защита, предприемачество, частна инициатива и просперитет. Обслужването на интересите на глобалния финансов капитал на големите транснационални корпорации е висока цена, която гражданите на ЕС не искат да плащат. Антиглобалистките митинги по улиците на европейските градове подсказват на всички непримиримостта на гражданското общество към отклоняване на публични средства, спасяването на банките на всяка цена от държавите и липсата на ефективни мерки срещу високата безработица. Резултатът, който ще даде критиката към ЕС, ще бъде и в посока подобряване на кохезионната политика в полза на недостатъчно развитите икономически региони какъвто е и България.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ:

1. БВП – Брутен вътрешен продукт
2. ВСВ – Втора световна война
3. ЕК - Европейска комисия
4. ЕНП – Европейска народна партия
5. ЕОВС – Европейска общност за въглища и стомана
6. ЕС - Европейски съюз
7. ЕЦБ - Европейска централна банка
8. ИД – Ислямска държава
9. МВФ – Международен валутен фонд
10. НАТО - Организацията на Северноатлантическия договор
11. ООН – Организация на обединените нации
12. ПСВ – Първа световна война
13. САЩ – Съединени американски щати.
14. ССА – Сирийска свободна армия
15. СССР – Съюз на съветските социалистически републики
16. ТПТИ – Трансатлантическо партньорство за търговия и инвестиции

ЛИТЕРАТУРА

- Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page/30.10.14г/
<http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/bg/00191b53ff%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%8A%D1%80.html/14.11.14г/>
- Ангелов, Иван Забравените поуки от световната икономическа криза/ Pogled info, бр. от 28.06.2012 <http://avtorski.pogled.info/article/36697/Zabravenite-pouki-ot-svetovnata-ikonomicheska-kriza/> 15.11.14г./
- Българска енциклопедия на БАН, издателство Труд, София, (1999).
- Велева-Евтимова, Мирела История на европейската интеграция 1945-2005, издателство „Св. Климент Охридски“, София, (2006).
- Германските евроскептици спечелиха места в още две провинции, в. Капитал, бр. от 15.09.2014г., http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2014/09/15/2381252_germanskite_evroskeptici_specheliha_mesta_v_oshte_dve_provincii/ 11.11.14г./
- Димитров, Борис Теория и практика на Евроскептицизма, сп. Геополитика, бр. от 30.03.2011г./ <http://geopolitica.eu/2011/1036/18.11.14г/>
- Евроскептицизмът с рекордни нива в ЕС, News.bg бр. от 25.04.2013г., http://news.ibox.bg/news/id_991382058/19.11.14г/
- Евроскептицизм - предаване По света и у нас, News 7, от 27.05.2014г./ http://evroizbori.tv7.bg/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%B5%D0%BF%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC-%D0%BF%D0%BE-%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0-%D0%B8-%D1%83-%D0%BD%D0%B0%D1%81_1415_cf.67081_fld.80788.html/18.12.14г/
- ЕК изчерпва крехкото си доверие с помощта на ТПТИ Pogled.info бр. от 22.10.2014г., <http://svetoven.pogled.info/evropa/news/59108/EK-izcherpva-kredita-si-na-doverie-s-pomoshtta-na-TPTI/20.11.14г/>
- Иванов, Георги Краят на мултикултурната идилия, сп. Геополитика, бр. от 30.03.2011г. / <http://geopolitica.eu/2011/1024>
- Крахът на мултикултурализма в Европа, EuroChikago.com, бр. от 26.09.2013г.

<http://www.eurochicago.com/2013/09/kakvo-se-slutchva-s-pobarkanata-evropa/comment-page-1/>

Методиев, Калоян Европейските елити и евроскептичният вот, сп. Геополитика, бр. 4, 2014г. / <http://geopolitica.eu/2014/broi4-2014/1634-evropeyskite-eliti-i-evroskeptichniyat-vot>

Минчев, Огнян „Посткомунистическа Европа пред предизвикателствата на разделения запад“ в-к „Дневник“, бр. от 30.03.2003 г.

http://www.dnevnik.bg/analizi/2003/03/30/58002_postkomunisticheska_evropa_p_red_predizvikatelstvoto_na/

Мозер, Фр., Лиета, Матийо, /Документален филм Брюкселски бизнес/
<https://www.youtube.com/watch?v=Umuu2sUg7po> /28.10.14г./

Ренци: Италия ще се справя едностранно с бежанската криза, dnes.dir.bg, бр. от 16.06.2015г., / <http://dnes.dir.bg/news/italia-frantzia-imigranti-%D0%A0entzi-bezhanskiat-natisk-19285384>

Стиглиц, Джоузеф „Цената на неравенството“, издателство Изток-Запад София, (2014).

Тейлър, Чарлс, Мултикултурализъм, издателство: Критика и хуманизъм, София, (1999).

Фалачи, Ориана, Силата на разума, издателска къща: МаК, София, (2008).

Ферхойген, Гюнтер „Европа в криза“, издателство Национален музей на българската книга и полиграфия, София (2006).

Хаджийски, Валентин В Европа се надига „селско въстание. Европейците казват „сбогом на остеритета, олигархичната евробюрокрация, студената война с Русия“, сп. Гласове, бр. от 28.05.2014г. / <http://glasove.com/categories/komentari/news/v-evropa-se-nadiga-selsko-vystanie-evropejcite-kazvat-sbogom-na-osteriteta-oligarhichnata-evrobiurokraciq-studenata-vojna-s-rusiq>

Ханджиев, Радко В търсене на изгубеното пространство, в. „Нова зора бр.27(2014), http://www.zora-news.com/index.php?option=com_content&view=article&id=5708:2014-07-08-07-53-17&catid=510:broi-27-2014&Itemid=126 /04.12.14г./

ЕВРОСКЕПТИЦИЗМЪТ, ПОЯВА И ПРИЧИНИ

Резюме

Евроскептицизмът слага началото на сериозни размествания на политическите пластове в Европейският съюз. Проблемът на явлениято евроскептицизм от не малко време се е наслоил в обществата от Стария континент и напоследък започва да става предмет на дискусии, коментари и медийни публикации. Въпреки това, в повечето случаи евроскептицизмът бива анатемосван и политическите партии, които го проповядват, биват наричани „антисистемни“, „популистки“, „маргинални“ и т.н. Обект на настоящото изследване е евроскептицизма с неговите опорни точки и варианти, който съществува и доказва своето разрастване с последните европейски избори (май, 2014г.) и влизането на голям процент антиевропейски и националистически партии в Европейския парламент. Предмет на изследването са предпоставките и причините за появата на антисистемните и евроскептични движения в последните 25 години. Обобщените изводи за резултатите са подкрепени със статистически данни и публикувана икономическа информация. Резултатите от изследването могат да бъдат ориентир за бъдещото развитие на подложената на критики евроинтеграция, както и на осезаемите рискове за съществуването на европейският проект като цяло.

Ключови думи: Европейски съюз, интеграция, евроскептицизм

EUROSCEPTICISM, APPEARANCE AND THE REASONS

Abstract

Euroscepticism marked the beginning of serious upheaval of political layers in the European Union. For a long time the problem of the phenomenon of Euroscepticism has arisen and deposited itself in the societies of the Old Continent and has recently become the subject of discussions, comments and media reports. However, in most cases, Euroscepticism is anathematized and political parties that preach it are called “antisystem”, “populist”, “marginal” etc. Object of this study is Euroscepticism with its pillars and options that exists and has proved its expansion in the last European elections (May, 2014) and the entry of a large percentage of anti-European and nationalist parties in the European Parliament. The study focuses on the preconditions and the causes of the appearance of antisystem and Eurosceptic movements in the past 25 years. The summarized conclusions of the results are supported by published statistics and economic data. The results of the study can serve as a benchmark for the future development of the criticized European integration, as well as the tangible risks for the existence of the European project as a whole.

Key words: European Union, integration, Euroscepticism